

Resourceful Resource

פרשת ויצא תשע"ט

Shem Mishneel. (Ed. R. Belovski)

A Song of Ascent. I lift up my eyes to the mountains — I lift my eyes to those who taught me and those who made me.¹
 From where will my help come? — [Yaakov said:] "When Eliezer came to bring Rivkah [to Yitzchak], the Torah tells us, *And the servant took ten of his master's camels and went with all of his master's good things in his hand...* (Bereishis 24:10), but I [when coming to meet my wife] have not even a nose ring or bracelet." Rabbi Chanina claimed that Yitzchak sent him empty-handed.² Rabbi Yehoshua ben Levi claimed that Yitzchak did, in fact, send money with Yaakov, but Eisav attacked and robbed him. Yaakov retracted and said, "Am I lost and should I give up hope from my Creator? God forbid. Rather, My help is from God, Who makes heaven and earth."

(Bereishis Rabbah 68:2, expounding on Tehillim, ch. 121)

I have noticed that there are Midrashic commentators who feel that the word *chazar*, translated here as "retracted," should be omitted from the text.³ Indeed, a simple glance would appear to support this emendation, for the above text implies that at first Yaakov had given up hope of success, despairing of Divine aid, and then later he revised this view. We cannot say this about Yaakov Avinu, a man of tremendous spiritual prowess. However, it is possible to understand the text in a different way, retaining the word *chazar*.

Artsudi-Midrash Rabbak 2a

7. Jacob was on his way to find a wife, and looked to the ways of Abraham and Isaac for guidance. When he did so he recalled how Eliezer took many camels laden with his master's wealth to bestow upon the girl who would marry Isaac. Jacob, on the other hand, had nothing to his name and feared that his chances of finding a suitable partner were therefore hampered, so he calls out: *Whence will come my help?* The word *עָרִי*, *my help*, is an allusion to a wife, for Eve was called Adam's *עָרִי*, *helper* (Genesis 2:20). Jacob was thus asking, "Without any money, how will I attract a wife?" (Eitz Yosef). See Insight A.

2b **My Hope in My Creator** It seems implausible that our Patriarch Jacob faltered even for a moment in his belief in God's ability to provide for him. Surely his seemingly bleak prospects did not cause him to lose faith. How then are we to understand Jacob's internal struggle portrayed by the Midrash?

*Ksav Sofer (beginning of Vayeitzei) explains that Jacob's despair stemmed not from a lack of faith in God's ability, but rather from the knowledge that God wishes that the world operate according to a natural order. From that perspective, Jacob's penniless state was certainly a setback (see Sefer HaChinuch, Mitzvah §546 and R' Avraham ben HaRambam, in the sefer HaMaspiq LeOvdei Hashem, HaBitachon, p. 90).

Jacob learned this from the Patriarchs before him. Notwithstanding his total reliance on God, Abraham sent a gift-laden Eliezer on a mission to find a suitable wife for Isaac. Thus, when confronted with his own lack of material means, Jacob wondered: *From whence will come my "help" — my wife?* He was not in despair. He simply did not see how his mission could be fulfilled at this point.

מעשה נסים. לכן שאל אותה אלישע מה יש לך צנית, וכיון שהיה לה מקודם אסור שמו, והשמן נתרצה מדבר היש שכבר היה בעולם, שוב לא נחשב שנהנתה ממעשה נסים, דככהאי גוונא אמרינן קמא קמא צטיל (ע"י ע"ג ע"ה), היינו דקמא קמא שנתרצה על ידי הנס, צטל צשמן שהיה מחודם, ולכן הותר לה ליהנות מהשמן.

עבודה

ויצא

עבודת

עלע 5

ויצא יעקב מבאר שבע אילך חרנה. אמרו במדרש (ב"ר ס"ח ב') רבי שמואל בר נחמני פתח, שיר למעלות אשא עיני אל ההרים, אשא עיני אל ההרים, מאין יבא עזרי, אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ציה ויקח העבד עשרה גמלים וכו', ואני לא נוס אחד ולא נמיד אחד וכו', חזר ואמר מה אנא מובד סברי (צטחוני) מן צריי (מן בוראי), חס ושלוס לית אנא מובד סברי מן צריי, אלא עזרי מעס ה' עושה שמים וארץ.

בבר דקדקו המפרשים דצברי המדרש הזה, דהאיך אפשר לומר על יעקב אבינו ע"ה צחיר האבות, שחסרה לו שלימות הצטחון צה' אלהיו, והיה דואג על פרנסתו לומר מאין יבא עזרי, עד שהולך לחזור ולהתחזק עזרי מעס ה' וגו'. ועוד יש להבין, מעיקרא מאי קסבר ולצטוף מאי קסבר, חס מתחלה דאג, צמה חזר אחר כך והתחזק שלא לצבור צטחוני צה'.

9a

ובקרים לצאר, על פי מה שמצינו (מלבי"ם 7) צאשת עובדיה, שאמרה אל

אלישע, והנשה צא לקחת את שני ילדי לו לעבדים, ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך הגידי לי מה יש לך צנית, ותאמר אין לשפתחך כל צנית כי חס אסוך שמן וגו', ופעשה נס ונתרצה השמן בכל הכלים, אחר כך אמר לה אלישע, לבי מכרי את השמן ושלמי את נשיך, ואם וצניך תחיי צנותה. וכבר דקדקו צוה"ק (ח"א פ"ח ע"ה) צענין מה ששאל אותה אלישע מה יש לך צנית, אמאי איצטריך שיהיה לה איזה דבר צנית, הלא ממילא נתרצה השמן צדרך נס, ואם

46

וביארוו צספה"ק צוה, כי צאמת אמרו חז"ל (תענית כ"ד ע"ב) דאסור ליהנות ממעשה נסים, ואם כן היה אסור לאשת עובדיה ליהנות מהשמן, כיון שהיה

והנה מצוה בספרים הק', דהא דאמר חז"ל דאסור ליהנות ממעשה נסים, לא אמר, אלא בני שמשחמש צעניי עולם * הזה להנאה עצמו, דאז מיקרי הנאה הנס בשם הנאה, אבל בני שמכין בכל מעשיו לשמים, ואף בעת עוסקו צעניי ארזיים

באפילה ושחיה וכדומה, מכין כדי לייחד קוב"ה ושכינתיה, וכדי לזרר הנילוות הקדושה המובלטים בחוסם, באיש כזה לא שייך הא דאסור ליהנות ממעשה נסים, שהרי בכל מעשיו מכין רק כדי לקיים מצות ה', והנאה דמזיה לא מקרי הנאה, כמו שאמרו חז"ל (ר"ה כ"ח ע"ה) גבי המודר הנאה מחזירו דמותר לתקוע לו תקיעה של מצוה, דמה שמהנה את חזירו בקיום המצוה לא נחשב להנאה, דמצוה לאו ליהנות נתנו.

ובזה יוצנו דברי המדרש הנזכ בפתח דברינו, כי כאשר ראה יעקב אבינו ע"ה שאין צידו לא נוס אחד ולא צמיד אחד, אמר מ"אין" יבא עורי, כי אף שבדאי ה' יהיה בעוזרו, וישפיע לו פרנסה בדרך נס, אבל כיון שאין לו שום דבר שיחול עליו הנס, אם כן הרי יבוא עזרו מ"אין", ומנא כי יטוּך ליהנות מנחם הנתחדש מאין, והרי אסור ליהנות ממעשה נסים.

אמנם אחר כך חזר והתחזק, לית אנא מוצד סברי מן צריי, כי עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ, פי' כי יעקב אבינו ע"ה הרי עסק בכל עניי עולם הזה * בקדושה גדולה, כי בכל דרכיו ומעשיו, בהליכתו ללבו וזכרותו את אלו וכו', בזולן עשה תיקונים גדולים, לתקן ולזרר

נשמות ונילוות רבות עד סוף כל הדורות, כידוע כל זה מספרי קודש באריכות. וכן במה שכתוב בפרשה זו (כ"ט י"ה) וישק יעקב לרחל, היו צוה יחודים גבוהים וגוראים, כדאיתא בזה"ק (ח"ג קכ"ד ע"ב) שהיה צחינת נשיקין-דרחימו, שהתדבק צוה אל השכינה הקדושה בדביקות רוחא ברוחא, ועוד מוצא (היכל הנרעה ח"ה ר"ט ע"ה) כי בשעה שנסק לרחל, הפשיט את עצמו מגופו החומרי, ולבש גוף רוחני הנקרא חשמ"ל, כענין מיתת נשיקה שהוא התדבקות רוחא ברוחא. זאת הייתה מדריגתו הגדולה של יעקב, שכל מעשיו היה מייחד יחודים גבוהים.

בזה התחזק ואמר, לית אנא מוצד סברי מן צריי, כי עזרי מעם ה' עושה "שמים וארץ", פי' כי בכל מקום שהכתוב מקדים שמים לארץ, הכוונה שהעיקר הוא צחינת שמים, וצחינת הארץ טפילה אליו, כמו שכתוב בפרשת בראשית (ב' ד') אלה תולדות השמים והארץ בהנראש ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים, דלכאורה יפלא, למה הפך הסדר באותו פסוק גופא, דבשיש הקדים שמים לארץ, ובסיפא הקדים ארץ לשמים.

אלא ידוע מה שדרשו חז"ל (ב"ר י"ב ט') על פסוק זה, אל תקרי בהצדא"ם

אלא באצרה"ם, בזכותו של אברהם נבחר העולם, והיינו כי עבודתו של אברהם אבינו ע"ה הייתה להפוך כל עניי ארץ לצחינת שמים, כאשר ביארנו באורך בפרשת וירא, שהפך כל העניינים הגשמיים שעסק בהם לצורה רוחנית, וכן לימד לכל באי עולם להפוך את כל העניינים הארזיים לרוחניים כמו שכתוב (בראשית כ"ד י') ה' אלהי השמים אשר לקחני מצית אבי, פירש רש"י הק', ולא אמר ואלהי הארץ, ולמעלה הוא אומר ואשבעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ, אמר לו עכשיו הוא אלהי השמים ואלהי הארץ שהרגלתי צפי הבריות, אבל כשלקחני מצית אבי היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ, שלא היו באי עולם מכירים בו, ושמו לא היה רגיל בארץ. ויש לרמוז בזה, כי עד עתה לא היה שמו רגיל בארץ, היינו בעניינים ארזיים, שעדיין לא ידעו באי עולם שגם צעניי ארזיים נמא אלהותו יתברך, ואברהם אבינו גילה עבודה זו לכל באי עולם.

וזהו שאמר הכתוב, אלה תולדות השמים * והארץ בהצדא"ם, באצרה"ם, כי אחר שצא אברהם לעולם, קדמה צחינת שמים לצחינת ארץ, כי הוא גרם שהעיקר תהיה צחינת שמים, ועניי הארץ יהיו טפלים אליה. אבל ביום עשות ה' אלהים, היינו כשצדא הקב"ה את העולם, ונמא

את אורו לברוא את העולם הגשמי, הקדים ארץ לשמים, כי אז עדיין לא נגלה שמו צעניי ארזיים, עד שצא אברהם וגילה אלהותו יתברך.

וזהו שאמר יעקב אבינו ע"ה, לית אנא מוצד סברי מן צריי, אף על פי שיבא עזרי מצחינת "אין", ובכגון דא הרי * אסור ליהנות ממעשה נסים, אבל עזרי מעם ה' עושה "שמים וארץ", היינו שלגבי ידיה קדמה צחינת שמים לצחינת ארץ, שצחינת שמים הייתה עיקר צעניו, ועניי הארץ טפלים, כי הפך כל צחינת הארץ לעניינים רוחניים, ובכל מעשיו הגשמיים היה מקיים מצוה ה', אם כן הרי מותר לו ליהנות ממעשה נסים, דהנאה דמזוה לא מיקרי הנאה.

ופירשו בספרים הק', שהשמים הם שמים לה', היינו שהם רוחניים לה' מנזד עצמם שכן נבראו מתחלה, אבל הארץ נתן לבני אדם, שהם יעלוה לצחינת שמים, שזאת עבודת בני אדם צעולם הוא, לבטל גם את הארץ לשמים, דהיינו להפוך כל עניינים הארזיים לצורה רוחנית, שכל עניינים הגשמיים שהאדם עוסק בהם, יכוין לעשות נחת רוח לשמו יתברך, לייחד קוב"ה ושכינתיה, ולהעלות מהם נילוות הקדושה, ואכילתו צריכה להיות בקדושה ובטהרה, כדי להברות גופו לעבודת זוראו ולא למלאות תאוותו כבהמה ח"ו. וכן בעת ששורץ לישון צליה על מטמו, יכוין שעל ידו השינה יתחזקו כחותיו לעבודתו יתברך שמו, ויתחדשו לו מוחין חדשים לעבודת הצורה צ"ה, כידוע מספרים הקדושים (ע"י

12 which on a plain level means simply: Shall I lose my hope in my Creator? The Midrash's particular choice of words, however, lends itself to a deeper shade of meaning: What am I [אני] and my efforts worth even when I do have the ability to act? Even in that situation, do I remove my hope from my Creator? Of course not! My help is from God even when I do have the wherewithal to put forth my own effort. Even then a person's efforts are not the cause of the outcome. They are only the vehicle. It is God Who provides. Jacob thus realized that, in fact, his situation did not constitute a setback. True, when natural means are available, one must use the resources at his disposal. But when all else is lost, when natural means are unavailable, when all one has left is his trust in God, God can, and will if He so wishes, come to his aid — without the need for conventional, natural means (see also Sefer HaMaspiq ibid. and Beis HaLevi, Kuntras Al Mitzvas HaBitachon, p. 7). Jacob's mission was indeed one that might be fulfilled at any moment. [For other approaches to this Midrash, see Beis HaLevi, end of Vayeitzei; Shem MiShmuel, Vayeitzei, pp. 349-350; and Sifsei Chaim, Vayeitzei, p. 332.]

Levels of Appreciation

A person who trusts fully in God realizes that everything he receives is a gift. He tries not to make too many complex calculations about how exactly his finances, health, etc., will work out, but trusts that God will arrange things in the best way. It is a truly high level of existence to reach this stage of Divine appreciation. It is, however, possible to reach a higher level still. If we consider carefully, we will realize that within the natural order we have only a very slight, if any, chance of success. We have so little power over our world, over our circumstances, health, and a plethora of other factors which control the nature of our lives. Our very existence is miraculous, and nothing we do truly has any effect on the world around us. A person with this level of understanding will not despair, however, but appreciate that while according to the natural order there is little hope, one can yearn and pray for the help and salvation of God in a supernatural context.

* This standard of perception of the Divine can be compared to light and dark. Only when one has experienced the depth of darkness can one fully appreciate the beauty and quality of light. Likewise, once one has come to realize the hopelessness of man's natural existence, one can comprehend the Divine on a profound level.

Another point might be mentioned here: someone who appreciates and relies on God in a simple manner, as we described above, is still in danger of a sort. Everyone has moments of enlightenment and depression, expansiveness and constriction. By nature, man is a changing creature. At any moment, one's mood and feelings can change. One's trust in God can change, at some point, to a belief in one's own ability to achieve things, for one is still thinking within the natural framework. However, someone who appreciates that nothing within the natural order can help him will never fall into this trap.

The Dung-Gatherer

A most interesting Gemara will enable us to appreciate all this a little more thoroughly:

Rabbi Yochanan ben Zakkai once saw a woman stooping among the dung of the Arabs' donkeys to gather barley grains...She said to him, "Do you remember, Rabbi, when you signed my *kesubah*?"...He said to his pupils, "I remember that I read that it promised millions of

gold dinars from your father's house, apart from the wealth of your father-in-law." She began to cry. He continued, "How praiseworthy are you, Yisrael. Whenever you perform God's will, no nation can rule over you, but when you fail to perform God's will, you are handed over to the lowest of nations, and not just to the lowest of nations, but to their animals."

(Kesubos 66b)

The Maharal considers the praise that lies in this comment of Rabbi Yochanan ben Zakkai. How does Yisrael's loss of self-rule to the coarsest of nations reflect their uniqueness? We have commented that the greatness of Yisrael manifests in their realization that their very existence owes itself to God's supernatural supervision. The above story emphasizes this fact: without God, Yisrael is doomed; they have no existence at all. Other nations rise and fall, according to their destiny. They go through high and low points in their national status. Not so Yisrael. Their existence is determined entirely by God's direct influence, and the sad story of the once wealthy woman illustrates this. Once the Divine supervision is removed (in response to Yisrael's failure), they fall to the lowest level imaginable — from tremendous wealth to a dung collector among the dirtiest animals of the coarsest people.¹

We may add to this comment of the Maharal and suggest that the praise inherent in the story is that God shows Yisrael that His supervision is the crucial factor in their existence. They need not just assume this to be the case, but they can watch what happens to them in response to their actions — to actually observe this supervision, or its retraction. This is the same idea as we determined above: gaining an appreciation that God provides us with everything and that we have no power at all in real terms. We must continually remind ourselves of this fact, realizing that we must place all of our trust in God and not in ourselves.

We can now return to our discussion of Yaakov's attitude when he left his parents' house to find a wife. He recognized that in natural terms he had nothing. He was on his way to a strange land, he owned nothing, and his powerful brother wanted to kill him. This was expressed by Yaakov's apparent depression at the start of the *midrash* we quoted

above. Then Yaakov was *chozer* and realized that all would be well if he'd place his trust in God, the Creator of everything. We originally suggested that *chazar* meant "retracted" and thus should be deleted. However, *chazar* can also mean "repeated" or "reviewed." In this context, this would mean, not that Yaakov previously despaired and now found hope anew, but that he emphasized in his mind, reviewed perhaps, what he already knew — that all hope really lies in trusting in God and not with the natural order and his possessions or current circumstances. The difference is quite subtle, but with this slightly changed explanation, we can retain the original text of the *midrash* and attribute a level of profound thinking to Yaakov. He skipped not from despair to trust, but instead from realizing that God provides everything to the more profound level of appreciating that without God's supernatural influence man is nothing.

16
ר' פרידמן
שלב

שפתי חיים

לפרשה, כוונתם בזה ללמד מה נושא הפרשה, בפרשתנו לימדנו חז"ל שהנושא הוא עבודת הבטחון בה' של יעקב - "או תלך לבטח זה יעקב".

"רבי שמואל בר נחמן פתח שיר למעלות אשא עיני אל ההרים, (מבואר להלן במ"ד פ"ד י"א שט"ו שיר המעלות שכתהילים אמר יעקב), אשא עיני אל ההורים למלפני ולמעברני", למלפני למורים ומלמדים, ולמעברני ליצורים ומולידים אותי, "מאין יבוא עזרי", מההורים לא קיבלתי עזר וסיוע, "אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה ויקח העבד עשרה גמלים וגו', ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד.... חזר ואמר מה אנא מובד סברי מן בריי" - האם אני אאבד תקותי מבוראי? - "ח"ו לית אנא מובד סברי מן בריי", ח"ו אין אני מאבד תקותי בבוראי, "אלא עזרי מעם ה'".

וצריך ביאור וכי ספק היה ליעקב אבינו אם לבטוח בה' אם לא ח"ו? ביאר מרן המשגיח זצ"ל שזוהי דרך העבודה להשגת מעלת הבטחון (ושאר המעלות בעבודת ה'), לשאול ולברר לעצמו כל צדדי הספק, האם יש אפשרות אחרת מלבד הבטחון בה'. ע"י שיברר ויוכיח לעצמו שרק ה' יכול לעזור, ואין אפשרות אחרת זולת זאת, וכך יגיע למסקנה הברורה במעלת הבטחון בשלימות.

אף יעקב אבינו במדריגתו הגדולה הלך בדרך זו, לברר לעצמו שאין מי שיהיה לו לעזר. רכוש אין לו, הוריו אינם יכולים לעזור במצבו זה, ואף לא הוא בעצמו, התבונן במצבו שנראה לכאורה ללא תקוה, אילו גם השי"ת עזבו "מה אנא מוכד סברי מן בריי", עי"ז הגיע לחיזוק בבטחון השלם והאמיתי - "עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ", מסקנה ברורה: רק השי"ת יכול לעזור ולהושיעו. ורק אחרי שהגיע לבטחון חזק ומבוסס בה' זכה להתגלות ה' אליו בחלום, כמש"כ "והנה ה' נצב עליו", ולהבטחת ה': "ושמרתיו בכל אשר תלך וגו'" (וכהמשך הפסוק בתהילים 'ה' ישמך מכל רע' - מעשו ומלכן, מ"ר שם).

ולפ"ז מובן כונת המדרש שהבאנו: "אם תשכב", אם יעקב אינו פוחד לשכב בשדה, ואף דאגותיו מצרותיו אינן מפריעות לו לישון מפני גדול בטחונו בה', אזי זכאי הוא להבטחת ה': "לא תפתד - מעשו ומלכן" ואף לשינה נעימה: "וערבה שנתך".

הצרות שעבר על יעקב סיוע לעבודת הבטחון

מכיון שעבודת יעקב בדרכו לבית לבן ובשהותו שם, היתה להגיע לשלימות מעלת הבטחון, (כמו שראינו בפתיחת דברי המדרש, שזהו נושא הפרשה ויסודה), לכן סיבב לו ה' כל הקשיים והחסרונות והצרות בדרכו ובבית לבן, כי ע"י שהיה יעקב חסר כל בפועל, יכול היה להגיע לשלימות הבטחון בה', שכן ככל שאדם מרגיש עצמו חסר יותר ומשולל מכל, כך קל לו יותר להגיע להכרה שלימה שרק ה' יכול לעזור, וכך הוא משיג שלימות בבטחון בה'.

משנת מאמרים - ויצא שמו רמא

בטחון והשתדלות

בשעה שהלך יעקב אבינו אל לבן אחי אמו בציווי יצחק ורבקה, מביא רש"י (כט יא) שכשיצא מבית אביו לקח עמו כסף וזהב הרבה, ובהיותו על אם הדרך פגש בן אליפז בנו של עשו שרדף אחריו במצות אביו להרגו, ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו ולא רצה לבצע מעשה ההריגה, אבל אמר ליעקב מה אעשה לציווי של אבא, אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת, ונמצאת מציינת לדברי אביך. ואחר שלקח ממנו כל רכושו נשאר יעקב עם מקלו לבד כמו שהעיד על עצמו (לב יא) 'כי במקלי עברתי את הירדן הזה' ובידים ריקניות הלך לבית לבן אחיו.

וכספרים הקדושים כתבו שמעשה אבות זה הוא סימן לבנים האין עלינו להתנהג בנוגע לשאלה הידועה מה היא חובת ההשתדלות המותרת, דהנה כשאדם

מישראל רוצה להשיג איזה ענין עבור עצמו, יש לפניו שני דרכים שאפשר לו לפעול בהם להשיג מבוקשו, מצד אחד יכול לעשות השתדלות ועל ידה להמציא לו הענין הנצרך, ומצד שני יכול לחשוב שמאחר וממילא אי אפשר לו להשיג כלום רק כאשר ירצה הבורא ית' בזה, א"כ הרי

ההשתדלות מיותרת כלל, ועדיף לו למשוך ידיו לגמרי מן הענין ולהמתין שיעשה השי"ת עבורו את כל הפעולה הנצרכת ללא התערבותו העצמית.

ופתבו הקדמונים, שהמידה המוכחרת ביותר היא שימשוך האדם את עצמו מכל הענין לגמרי, וישים מבטחו בה' באופן מוחלט, כי באם יעשה איזה פעולה מצידו, יש לחשוש שמא לאחר שירחם עליו השי"ת וישיג הישועה יעלה על דעתו לחשוב שיש לו חלק בישועתו וניתן לייחס הישועה למה שעשה בעצמו, ויאמר שכוחו

ועוצם ידו עשו לו החיל הזה, וח"ו ישכח לגמרי שאי אפשר לבוא לשום השגה רק כאשר השי"ת רוצה בכך, וכי הקב"ה הוא אדון כל המעשים ועושה כל העשיות. ועל כן מוטב שלא יעשה כלום מצד עצמו, ואזי כאשר יעזרהו השי"ת ויראה ישועתו בעיניו, ידע ויבין בבירור גמור שרק מאת ה' היתה זאת הישועה והוא עשה לו הכל מהחל ועד כלה.

ולמד מכאן בספר 'שם משואל' (תרע"ח) לבאר הא דאיתא במדרש (ב"ר סח ב) שבשעה שלקח אליפז מיעקב את כל ממנו, אמר יעקב 'אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי', אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה (כד י) 'ויקח העבד עשרה גמלים' וגו' ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד, חזר ואמר מה אנא מוכד סברי מן בריי [האם אני מאבד בטחוני כבוראין], חס ושלום לית אנא מוכד סברי מן בריי אלא 'עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ'. ודקדקו המפרשים בלשון המדרש, שמשמע כאילו בתהגלה היה לו צד לאבד בטחונו בה', ואח"כ התחזק בעצמו ואמר עזרי מעם ה', וזה לא יתכן לומר על יעקב אבינו ע"ה שבהד קטירא אתקטר בקוב"ה כל ימיו, ובודאי שאין להבין מהלך המחשבה כפשוטו, ויש לישב מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר.

ולפי יסוד הדברים האמורים, מובנים שפיר דבריו של יעקב אבינו, שבתחילה עשה חשבון לעצמו אולי הוא מחוייב לעשות איזה השתדלות להשיג כסף וזהב עבור האשה שעומד להינשא לה, ולאחר התבוננות קטנה חזר בו מהשקפתו הראשונה, והחליט שאין לו לעשות כלום

לשם השתדלות, כי 'עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ' שהוא ימציא לו כל מה שיצטרך וכל הוצאותיו, וע"ע בדבריו שם באריכות.

וע"פ זה מובן גם מדוע לא שלח יעקב אל אביו לספרו על כל מה שהיה שהשאירו אליפז בעירום ובחוסר כל, ולבקש ממנו שישלים לו החסר, אלא הניח עצמו בעניות גדולה והלך אל לבן כשרק מקלו בידו, ולכאורה נראה זאת קצת כתימה

מה שלא עשה כן. ולדברנו נחא גם זאת, שיעקב אבינו מחמת עוצם בטחונו בה' לא רצה לסמוך על שום אמצעי של בשר ודם, ואפילו לא על אביו, ושם ביטחונו הגמור רק בה' שהוא ימציא לו מבוקשו שלא יחסר לו כלום.

והפ"י יש לתת טעם על מה דאיתא באגדה (דע"ז בעה"ת שמות כה ה) שהבריח

התיכון שהיה במשכן (שם כו כח) היה ממקלו של יעקב, כד"א כי במקלי עברתי את הירדן הזה, והביאו למצרים וכשיצאו העלוהו עמם. ולהבין מדוע טרחו כ"כ הרבה טרחות ושמרו על המקל הזה כדי לעשות דווקא ממנו את הבריח התיכון, וכי לא היו להם מקלות נוספות.

אלא מפני שהמקל הזה הרי מורה על מידת ביטחונו הגדול של יעקב בה', שכאשר נשאר עם מקלו לבד הראה לרבים עוצם הביטחון החזק שלא פנה לבקש שום עזרה מאיש אחר, אלא הסתפק עם המקל היחידי ותלה בטחונו רק בהשי"ת ולא על זולתו. וע"ד ששמעתי בשם הגאון רבי שלמה זלמן עהרנרייך משאמלויא זצ"ל שמק"ל הוא ר"ת מ'עולם ק'וינו ל'ך, ומרמז על גודל אמונתו ובטחונו של יעקב. ולכן שימש המקל הזה דווקא לבריח התיכון שבו הקימו את המשכן, להראות שהעיקר והיסוד להביא השראת השכינה וסייעתא דשמיא הוא במידת הביטחון.

ודומה לזה שמעתי בענין בני חשמונאי, שידוע שהיו נקראים בתואר 'מכבי', ואמר לי הרב יוסף הלפרין ז"ל ממנשטער, שראה בכת"י ישן שנכתב 'מקבי' בקו"ף, והר"ת שלו הוא מ'עולם ק'וינו ב'ן ה'. וזה מרמז גם על מידת הביטחון הגדולה שלהם, כי הרי עצם הדבר שקמו ויצאו למלחמה כבדה כזו מעטים וחלשים נגד רבים וגיבורים, אינו אלא בכח ביטחונם העצום בה'.

בטחו צדיקים בה'

והנה המדרגה הזו היא מדרגה גדולה מאוד במעלות הביטחון, שאינו נוקט בשום

פעולת השתדלות, וגם כשיש לו לאן לפנות ולבקש עזרה, הוא מוותר על האפשרות ועובד הכל ופונה רק אל ה'. וזוהי מדרגת הצדיקים תמיד, כדאיתא בהמשך דברי הוזה"ק (שם) על המשך הפסוק 'שברו על ה' אלוקינו, שאמר הכתוב לשון 'שברו', ולא אמר קוּו ולא בטחונו, אלא שברו, אל

וכך פירש הגר"א את הפסוק (תהלים יג ו) 'ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך', שבא דוד המלך ללמד את האדם מה יעשה כאשר מתרגשת עליו איזה צרה ל"ע, ישים מבטחו בה' ולא יעשה מעצמו השתדלות להחיש הישועה, וכך אמר דוד להשי"ת 'ואני בחסדך בטחתי' כשהייתי בצרה בטחתי בחסדך ולא סמכתי על השתדלותי, ואזי כאשר באה הישועה יגל לבי הייתי שמח ב'ישועתך' במה שאתה עזרתני ולא התבלבלתי לתלות הישועה במעשי ידי, ועל זאת 'אשירה לה' כי גמל עלי' אודה ואשבח את ה' על הישועה הגדולה שהביא לי, שאילו הייתי עושה איזה השתדלות, הרי לא הייתי מזמר ומשבח לה' כראוי, כי שמא היה יצרי פוחז עלי לתלות הישועה בהשתדלותי ולא בביטחון גמור בה'.

25

רובי ההשתדלות מרחיק את הישועה ובנוסף לכך שזוהי ההנהגה המופלאה ביותר שהאדם מושך ידו מכל השתדלות, ומשים ביטחונו בה' ומכיר תמיד בכך שכל ישועה שהוא זוכה לה, הכל ניתן לו מאת השי"ת לבדו, ולא בכוחו ועוצם ידו ח"ו. הנה האמת היא שכאשר האדם אינו מכיר ההכרה הזאת, ומרבה לעשות השתדלות יותר מהמתר הראוי מרחיק הישועה ממנו, ועלול להפסיד גאולתו מפני כן.

כמו שכתבו הקדמונים (מעשי ה') לפרש הפסוק (דברים ז יז) 'כי תאמר בלבבך רבים הגויים האלה ממני איך אוכל להורישם לא תירא מהם' שבאתה התורה להודיע, שדווקא אם תאמר רבים הגוים ממני, כלומר שאתה מכיר ואומר איך אוכל להורישם, והנך יודע שאין בכח עצמן להינצל מהם, אז מבטיחך הכתוב לא תירא מהם' כי הוא יצילך מהם ויושיעך, אבל אם חושב האדם שיכול בעצמו לשית עצה

נגדם ואינו תולה בטחונו בה', אזי יש לו לירא מהם שמא יסתיר ה' פניו ממנו.

וכן כתב מהר"ל (דרך החיים אבות פ"ו מ"ז) על מאמר המשנה, כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאלה לעולם, שנאמר (אסתר ב כב) 'ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי, וז"ל: יש לשאול מנא ליה שבשביל זה היה הגאולה ע"י אסתר, ועוד כל מידת הקב"ה מדה כנגד מדה, ודבר זה שהאומר דבר בשם אומרו מה טעם שזוכה להביא גאולה, ויש לדעת כי כאשר הקב"ה מביא גאולה, הו"ו רוצה שידעו כי הוא יתברך פעל, ולא יאמרו לא הו"ו פעל כל זאת רק חכמתם ועוצם ידם, וכן תמצא בגאולת מצרים כתיב (שמות ז ה) 'וידעו מצרים כי אני ה' בהוציא אותם מארץ מצרים'.

ולפיכך אם לא היתה אסתר בעלת מדה זאת לתלות הדבר במי שראוי לתלותה והיתה ח"ו אומרת לישראל אני עשיתי ברוב חכמתי כדי להתגדל ולהתפאר, לא היתה אסתר ראויה שתבוא הגאולה על ידה, שהשי"ת רוצה להודיע החסד והטוב שהוא יתברך עושה עם ישראל, אבל מאחר שאסתר הגידה למלך אחשוורוש בשם מרדכי, והיה אפשר לה לומר למלך כי אני עשיתי זאת למלך למצוא חן בעיני המלך, ולא עשמה זה רק היתה אומרת בשם מרדכי אשר עשה, ומפני זה היא ראויה ג"כ להביא גאולה לעולם כי מעתה לא תתלה הדבר כי אם בהשי"ת, כי בודאי היתה אסתר יודעת כי כל אשר נעשה הוא מאת השי"ת, עכ"ל הנעים.

28

גם כשמשדר לא יזניח אמונתו

ואמנם דרך זו היא מיוחדת לבעלי מדרגה גדולה, ולא כל אדם יכול ללכת בה ולהתנהג עמה תמיד כסדרן, ושומה עלינו לדעת מה לעשות ואיזוהי הדרך ישכון אור.

ע"ז למדנו מפי ספרים וסופרים שמותר ורצוי לעשות השתדלות מועטת בכל ענין שירצה להשיג, אבל בד בבד עם ההשתדלות הזו, יזהר לזכור בכל רגע ורגע שאין המעשה הזה שעושה אלא לשם מילוי חובתו בלבד, וח"ו אינו מייחס הפעולה הזו כאילו הוא מצליח להשיג לבדו מה שרוצה להשיג, רק הכל מאת ה' ניתן לו והשי"ת הוא העושה הכל מתחילה ועד סוף.

29

וכפי ששמעתי מהגאון רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א, שצריך כל איש יהודי לחיות עם הפסוק (תהלים טז א) 'מכתם לדוד שמרני קל כי חסיתי בך' וע"ד שפרש"י: מכתם לדוד לשון עטרה כמו כתם, שמשמע דבר זה היה רגיל לומר דוד, שמרני קל כי חסיתי בך, והיה לו כעטרה כלומר, שהיה דוד המלך משנן תמיד לעצמו שהשי"ת הוא מחסה ומגן לו בכל עת. וכן צריך כל אחד לעשות שיחזור וישנן לעצמן דבר זה, וידבק עצמו לידיעה זו כעטרה לראשו, שלא יתלה בטחונו בשום דבר בקב"ה, ובכל עת תמיד בין כשהוא בשעת צער ובין כשהוא בשעת מרחב כשנושע מצרתו, ידע שרק ע"י השי"ת נעשית הישועה.

30

להחזיר בצאצאיו את עיקרי האמונה וידיעת האמונה הפשוטה, צריכה שתהא חקוקה בלב כל אחד ואחד מבני ישראל באופן חזק ואיתן, שיבין ויכיר בכל נפשו ומהותו שהשי"ת הוא המנהיג את העולם, ורק עליו יש לבטוח ולהאמין. והאדם המנהיג עצמו בדרך זו, מרוויח שכל מאורעות חייו הוא מקבל בישוב הרעת ורוגע, ואינו מאבד עשתונותיו משום מאורע כטוב כרע, בידעו שכל המעשים כולם

ונדרש מכל אחד להשריש את האמונה
* הפשוטה בבני ביתו וילדיו הקטנים
כבר משנות קטנותם, ולחנכם בכל תוקף
ונועם שיגדלו בהשקפה זו, שהכל ביד ה'
וכל מאורעות העולם הוא עושה, ואין בכח
האדם לשנות כלום מרצון ה'.

על ידי התפילה מרגיל עצמו
להכיר שהכל מאת השי"ת

ובאשר למוד למדנו שחובת האדם בעולמו
לחיות חיי אמונה בכל רגע ורגע,
ולידע ולהאמין בכל לב ונפש שהבורא
יתברך שמו הוא עשה ועושה ויעשה לכל
המעשים, הנה עוד זאת יש לנו לדעת,
שהדרך לבוא לידי הכרה זו היא ע"י עבודת
התפלה, שכשהאדם מישראל נצרך לאיזה
ענין וישועה והוא נעמד להתפלל ולבקש

מאת ה' שיתן לו מבוקשו, הנה מכריז בזאת
שהוא מכיר הכרה ברורה שרק השי"ת יכול
לעזור לו, ורק בישועתו ישיג ישועה.

לתת פרשת וצא עליון רלה

לא נזם אחד ולא צמיד אחד... אמר מה אנא מובד סברי
מן בריי? חס ושלום, לית אנא מובד סברי מן בריי, אלא
עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ" (ב"ר סח.ב)

הדברים צריכים תלמוד, וכי יעקב אבינו היה סמוך לרגע אחד על הגדוד או
על הממון חלילה?

ביאר הגה"צ רבי ירוחם ליוואוויץ זצ"ל מנהל רוחני ישיבת מיר שאכן כן,
יעקב אבינו נהג כפי שראה אצל אבותיו אברהם ויצחק, שיחד עם הבטחון
המוחלט בהקב"ה עשו השתדלות טבעית, לכן כשלא היתה ליעקב אבינו את
האפשרות לעשות השתדלות, דאג ואמר: "מאין יבוא עזרי". אבל בסופו של
דבר כשראה שנשללה ממנו האפשרות לעשות השתדלות, אמר לעצמו: נכון
שאיני יכול לעשות השתדלות, אבל עושה שמים וארץ עצמו, הרי לא נאבד
ולא יאבד, הוא קיים לעד, ממילא עליו יש להישען ולא חסר כלום.

זהו "עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ", כי הנהגת האדם בבריאה צריכה
להיות בשמירת הטבע, אבל יחד עם זה צריכים להזהר מאוד מאוד שלא לאבד
את האמונה שגם את הטבע ברא הבורא ית', ולזכור היטב שאת הטבע עצמו
ברא הקב"ה. לכן הדגיש: "עזרי מעם ד' עושה שמים וארץ", בטחוני ועזרתי
הם ב"עושה" שמים וארץ, אבל לא בשמים ובארץ חלילה, לא בטבע חלילה.
הוא סוד אמונתנו הקדושה, נקודת-כל האמונה היא האמונה של עד שלא
נברא העולם.

Rabbi Moshe Hayyim Luzzatto writes in this sense in
his *Mesillat Yesharim* (chapter 21):

Trust (*bittabon*) means to throw one's burden onto Hashem entirely, in the knowledge that a person can never have less than is allotted to him... as our Rabbis say, "A person's livelihood is fixed on Rosh Hashana," and "No one can ever take away that which is prepared for his neighbor."... Were it not for Adam's penalty it would be possible for one to sit idle... But as things are, one is obliged to engage in some form of economic endeavor; this is like a tax that has to be paid... Once he has done this he has fulfilled his obligation... There is no need for one to waste his days with diligence and effort... The proper way is... to make one's Torah one's principal activity and one's work secondary... Once one has done a little work one can safely leave the rest to Hashem... Then his mind will be free and his heart ready for true piety and perfect service.

THE LOTTERY TICKET

What is the minimum effort demanded of us? Rabbi Zundel of Salant (the rebbe of Rabbi Yisrael) put it like this: Why do we have to engage in physical endeavor? Because we are not worthy of open miracles.⁶ So we have to do enough to ensure that the divine bounty which comes down to us from Hashem could possibly be attributed to some other

cause. (If the world wishes to attribute it to "natural" causes, so be it.) The minimum is therefore that amount of endeavor, however small, which permits the outside world to make the error of attributing the person's livelihood to natural causes. "For my part," he added, "I buy a lottery ticket. This is the limit of my obligation so far as physical endeavor is concerned. However miraculous the ways in which my livelihood eventually comes, the world is satisfied to assume that I must have won the lottery."

But most people—even those who consider themselves believers and men of faith—do not behave like this. They prefer to engage in natural endeavors with all their might. They invest a great deal of prolonged and careful thought into selecting what seem to them the best of all the various ways and means that lie before them. Then they pursue them with the utmost vigor, often at the cost of those who happen to stand in their way. Eventually by dint of enormous effort they may succeed in achieving their goals. If we ask them why they pursue worldly endeavor so intensively since they believe that their livelihood is in any case allocated by Hashem, they have a ready answer. Economic endeavor is a mitzva, they say: the mitzva of "six days you shall labor,"⁷ and "who does charity at every hour? he who supports his wife and children,"⁸ and other similar sayings. But if they would only study the passage from *Mesillat Yesharim* cited above they would soon see that this kind of endeavor is not a mitzva at all, but a penalty and a curse, and a little of it is quite enough. And let them search the list of mitzvot; they will not find their mitzva of "six days you shall labor" there. It does not mean

"you must labor" but "you may labor." The charity of looking after one's wife and children consists in providing for them from the money one has earned; but one will never earn more because he works more. And if they really think that the business endeavors which fill almost all their lives are truly "for the sake of heaven" I suggest that they make this simple test: Do spiritual thoughts occur to them in the middle of their business or do thoughts of business intrude in the middle of their *Sbemoneh 'Esreb*?

"DOMINATING EVENTS"

Not long ago we heard this statement: "We have left nothing to chance." This is the modern version of "My strength and the power of my hands have made me this wealth";¹⁰ as if nothing is hidden from my knowledge and nothing is beyond my power; an utterance of arrogance, God-denial and idolatry. Perhaps our friends the "believers" who so eagerly pursue the pathways of natural cause and effect might sometimes suspect themselves of a similar tendency to *apikorsut*—the idea that by their efforts they can dominate events and lead them to the outcome they desire.

DANGER ON BOTH SIDES

But danger lurks on the other side too. A person might in his enthusiasm reject almost all worldly endeavor and try to emulate Rabbi Zundel of Salant. He may forget that enthusiasm tends to fade very quickly. If Hashem decides to test him by not immediately giving him his livelihood via the small loophole he has provided for himself he may well not stand the test. In that case he will regret his actions,

regret the fact that he minimized his worldly endeavors, and wish he had never entered on the path of trust. This attitude can have grave consequences. [As Rashi wrote in this context "...if you come to need other people's assistance you will end up not learning Torah at all."¹¹]

37 WEIGHING THE OPTIONS

Therefore a person must consider his options very carefully. He must minimize worldly endeavor only to the degree which is consistent with his true spiritual level. He must judge the extent of deprivation he will be able to bear should his endeavor not be blessed with the success for which he had hoped.

This weighing of options is an extremely delicate operation. The evil inclination lurks on both sides. If the person engages in more endeavor than his faith warrants, he will come close to God-denial. If he does less than his true status permits, he may be filled with remorse and eventually also come to deny God. The *yetzer* may sometimes prompt us to engage in more intensive worldly endeavor—when our spiritual level happens to be low. On the other hand it may tempt us to minimize such endeavor—when we are affected by spiritual yearnings. There is a delicate balance, and the decision is a basic human choice. It is impossible to arrive at the point of truth except through pure *yir'at sbamayim*, through which alone can we escape our personal bias.

38 HOW TO PERCEIVE THE TRUTH

But if the balance is indeed so delicate and the danger of error so great, a person may well ask himself "How can I ever expect to get to the truth?" The answer is that everyone can get to the truth if he wants to. If he makes a supreme mental effort to view the problem from the "truth perspective," his heart will infallibly discern the true course

to adopt. As we wrote in the article "Neither hidden nor far off:"⁴⁰ "Since bribery blinds the wise and no man can see his own faults, how are we ever to get to the truth? Surely we have an interest and a selfish bias in all that we think about...? The answer is that the bias never entirely obscures the truth. Even after the *yetzer* has persuaded a person to accept the false way as true, he still knows in his heart of hearts that the true path is 'truer' than the other one... This inability of the *yetzer* to obscure the truth completely is a direct outflow of the Creator's loving-kindness... Every human being thus has the faculty of determining in his own heart where the real truth lies."

40 PRAYER

(ii) Pray with devotion until you recognize that everything comes from Hashem. Then even if you don't at first succeed in your endeavors you will know that your lack of success, too, is decreed by Heaven. The deeper your realization of this truth, the less likely you will be to regret the course you have adopted.

REFLECTION

(iii) Reflect constantly on the importance of trust in Hashem. Read about trust in our holy sources. Even when you are engaged in necessary physical endeavor be aware that you are only fulfilling the decree "By the sweat of your brow etc."⁴¹ Realize that what you will have is decreed and the extent of your endeavor will not alter this. All this will serve to strengthen your faith. Be prepared to close your ears to the taunts of those who call you "good-for-nothing" or other similar epithets. Better to be called this and worse, than to abandon one's principles. Remember the words of our Sages:⁴² "Better I should be called a fool all my life than be a *rasha*' before God for one hour."

שפתי חיים

ש' (כ"ט) 37

תפלתה של רחל התקבלה רק אחרי שעשתה השתדלות

וכך מבואר עוד בהמשך בלידת יוסף, "ויזכור אלוקים את רחל וישמע אליה אלוקים ויפתח את רחמה" (ל"ג), וכתב הספורנו: "ויזכור אלוקים את רחל שהשתדלה להוליד בהכניסה צרתה לביתה ובענין הדודאים, וישמע אליה אלוקים שהתפללה אחר שעשתה שני מיני ההשתדלות"

היסוד הנ"ל שהתפילה מועילה ומתקבלת יחד עם ההשתדלות, רואים זאת כאמור בלידת השבטי יה. היא מעבודת האמונה האיוון בין השתדלות ותפילה, הקב"ה נתן לנו את הדרכים שבהם אנחנו יכולים לעבוד את ה', מצד אחד להשתמש בדרכי הטבע שגם זה הוא רצון ה', ומאידך לדעת שלא דרכי ההשתדלות פועלים, לא לפי כח ההשתדלות כך היא התצלחה בבחינת כוחי ועוצם ידי, אלא שגם ההשתדלות היא רצון ה', שהדברים יתנהלו בגדרים ובגבולים ובצמצומים של השתדלות, ונוסף לזה צריך את עבודת התפילה. אמנם יסוד ושורש לכל דרכי ההצלחה היא התפילה, אבל התפילה עוזרת כאשר האדם מצדו עושה את ההשתדלות הראויה והנוכח, ועיין עוד הרחבת הדברים בענין תפלה והשתדלות בשפתי חיים מידות ח"ב עמ' רפ-פג.

בכל מעשה של השתדלות שהאדם מתעסק בו צריך להשריש בו את הידיעה שאין ההשתדלות עוזרת לו במאומה, אלא זה רצונו של השי"ת שיעסק בהשתדלות של עוה"ז, וע"י עבודת התפילה אנו משרישים את ההכרה ואת הידיעה שרק השי"ת הוא העוזר והמסייע.

הקב"ה, ולכן "למחר אתון לגבה" וכו'. ויש לבאר על פי הנ"ל מימרת חז"ל, "קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף" (סוטה ב ע"א), שמטבע המים אפילו אחר שנקרעו הוצים הם לחזור למצבם של קודם שנקרעו [משא"כ בדבר גוש, שלאחר שנקרע הרי שעומד במקומו מבלי שום רצון טבעי לחזור למצבו הראשון], וזה ג"כ המציאות אצל זיווגין, דהיינו שהטבעיות היא שאיש ואשתו הם ב' מתנגדים ול"ז ולכן אין מספיק זה שבתחילה שידך אותם הקב"ה, משום שעדיין טבעיותם עומדת במקומה ורוצים לחזור למצבם הטבעי, ולכן הוא דבעינן שהקב"ה יזווגם באופן תמידי אפילו אחר זיווגם.

בספר 'כתב סופר' (ע"ה פרשת בראשית) כ' וז"ל: ונ"ל לפרש דברי חז"ל ריש סוטה אין מזווגין לאדם אשה אלא לפי מעשיו. ומקשו הא ארבעים יום קודם יצירת הוולד מכריזין בת פלוני לפלוני, ומתוך הא בזיווג ראשון הא בזיווג שני וכו'. ונראה כי אין כוונת חז"ל בשתי נשים, רק דהכל באשה אחת. זיווג ראשון הוא שמזווגין עמה ומייחד אותה להוליד בנים, וזה מכריז המלאך קודם יצירת הוולד בת פלוני לפלוני, וזיווג שני היינו שיחיה באחדות ונתת ותהיה עוזרת לו בכל ענייניו ותהלוכותיו וזכה עצמו על ידה, זה זיווג שני, והוא דבר בפני עצמו וזה תלי' בזכות אם זכה עוזרת לו ואם לאו מנגדתו והיינו לפי מעשיו, עכ"ל.

* **הרי** לפנינו, שגם אחר זיווג הראשון יש עדיין זיווג השני שהקב"ה עוזר לו בכי ענייניו - אבל כאמור הדבר תלוי לפי מעשיהם. **ואולי** מטעם זה קיימא לן שאין אישות לעכו"ם - ומשום ש"אישות" הוא עני מיוחד השייך אצל בני' ולא אצל גויים, כי באישות ישראל יש ענין של קדושה [וכמבוא בגמ' קידושין (ב ע"ב) הרי את מקודשת לי - דאסר לה אכו"ע כהקדש ע"ש], והקדושו היא מחפצת הקידושי, ולכן בע"כ שהקב"ה מעורב בהאישות.

אומר בעל "בית הלוי" שהמדרש דורש אג"ת תיבת "עזרי" לענין נשיאת אשה, מלשון "אעשה לו עזר כנגדו". ומכאן יש ללמוד על גודל מידת הבטחון שטבועה היתה ביעקב אבינו. בטבע בני אדם, גם כאשר הם בוטחים בה' עדיין חוקרים בשכלם באיזה אופן ישנו את הדבר הנצרך להם. ואפילו אם הם מצידים אינם עושים כל השתדלות, מ"מ תאבדים הם לדעת איך יעשה להם ה' את הישועה, כגון כאשר הם זקוקים לכסף, הם שואלים את עצמם האם יזמין להם רגות, או שמא ימצאו מציאה וכדו'! בעצם אין בזה חסרון במידת הבטחון, מאחר שגם לסיבות אלו אין שום דרך איך להשיג אותן, ללא סייעתא דשמיא. אעפ"כ ראה יעקב מחשבה זו כחסרון. מסיבה זו חזר בו מיד לאחר שהרהר בשאלה "מאין יבוא עזרי", ואמר: "למה לי לבטוח בסיבה שבה אשיג את ה"עזר"? "עזרי מעם ה"י" - גם בלא שום סיבה אוכל להשיג את ה"עזר כנגדו" עכ"ל.

תריד אהרל פרשת ויצא **הקב"ה מזווג זיווגים** משה

רבי יהודה בר סימון פתח (תהלים סח-ו) "אלקים מושיב יחידים ביתה", מטרונה שאלה את ר' יוסי בר חלפתא, אמרה לו לכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו, אמר לה שלשת ימים כדכתיב (שמות כ"א) "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ". אמרה לו מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו, אמר לה הקב"ה יושב ומזווג זיווגים, ביתו של פלוני לפלוני, אשתו של פלוני לפלוני, ממונו של פלוני לפלוני. אמרה לו, ודא הוא אומנתיה, אף אני יכולה לעשות כן, כמה עבדים כמה שפחות יש לי, לשעה קלה אני יכולה לזווגן. אמר לה אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף. הלך לו ר' יוסי בר חלפתא. מה עשתה נטלה אלף עבדים ואלף שפחות והעמידה אותן שורות שורות, אמרה פלן יסב לפלונית, ופלונית תיסב לפלוני, וזיווגה אותן בלילה אחת, למחר אתון לגבה דין מוחיה פציעא דין עינו שמיטא דין רגליה תברא, אמרה להון מה לכון, דא אמרה לית אנא בעי לדין, ודין אמר לית אנא בעי לדא. מיד שלחה והביאה את ר' יוסי בר חלפתא, אמרה לו לית א-לוה כא-להכון. (בר"ר סח-ו)

ויש להקשות, האם באמת סברה האי מטרונה שאפשר לזווג זיווגין כלי חשבון, וכי אפשר שיצליח שידוך באופן זה, הלא פשוט הוא שכל אחד רוצה דבר בשידוכו או בשידוכה, ועוד קשה מה שר' יוסי בר חלפתא אמר לה שהקב"ה יושב ומזווג זיווגין, האם עלינו להבין מזה שבכל עת ובכל שעה יש שידוך, וכי רק בזה עוסק הקב"ה, ומה עושה הקב"ה בעת שאין מי שזקוק לשידוך.

* **בעצם** הענין ביאר מרן הרב שך זצ"ל (מחשבת מוסר) וז"ל: שהיא [המטרונה] טענה שלצורך הנהגת העולם היום אין צורך בבורא שינהיג, עוב ה' את הארץ, כעת אני הבעלים ויכולה לעשות בעבדים שלי כרצוני, אני בעלים על ממוני ועושה בו כרצוני. ורבי יוסי בר חלפתא הראה לה שה' ממשיך להנהיג ולהשגיח על העולם ולקיימו, וכל מעשה הוא עושה גם כעת בעצמו, מזווג זיווגים, וגם בממון, זה מרויח וזה מפסיד, הכל בהשגחה, עכ"ל.

והנה ראיתי ביאור בזה בכתבי המהר"ל (באר הגולה) באר רביע' וז"ל: וביאור הענין זה כי כמו שהש"י היה מזווג את חווה לאדם, כך הוא מזווג בכל יום את זיווג איש עם אשתו וכו'.

44 **והביאור** לדבריו הוא, שהמטרונה היתה שדכנית להפליא. ועד כדי כך, שסברה שיכולה בעצמה לזווג זיווגים מבלי להיזקק לעזרת הקב"ה, ולכן עשתה מה שעשתה, אבל לא הצליחה. אלא שהסיבה שלא הצליחה לא היה בגלל שהשידוכים לא היו מתאימים מהחל, שהלא היא היתה שדכנית, והבינה טוב צרכי של כל אחד ואחד, אלא שהראו לה משמים שהקב"ה "יושב ומזווג זיווגים", פ"י אפילו אחרי עשיית הזיווג, הקב"ה עדיין מעורב בשידוך, להבטיח שישארו איש ואשתו יחד ולבשר אחד, עשרות שנים לאחר עשיית עצם השידוך... הקב"ה יושב ומזווג זיווגים דייקא²¹, וכח זה בזווג הזיווגים הוא רק אצל

נסיונות, וכתוב שם בשם המשגיח ר"א לאפיאן

זצ"ל כמש"כ. וז"ל: הקב"ה יושב ומזווג זיווגים, לכאורה כמה שידוכים יש בשנה, אלפים, שלשת אלפים, א"כ אצל הקב"ה שאצלו רגע כמימרא, מה שייך שיושב כל הזמן ומזווג זיווגים, אלא גם זיווג שנעשה לפני כחמישים שנה, צריך כל הזמן חיזוק ועידוד, ולולא שהקב"ה עוזר לא יהיה מחזיק מעמד, נמצא שכל הזמן יושב הקב"ה ומחזק השידוכים והזיווגים.

וביאר ר"א לאפיאן זצ"ל לפ"ז, שכל פעולה שאדם עושה להמשיך הזיווג, הרי במעשה זה

נעשה שותף להקב"ה ג"כ, שמקבל על עצמו הכנעה להמשיך הזיווג, ולא לגרום פירוד כל שהוא, גם אם הדבר קשה לו, וכמו שאמר בגמ' שבת (קט ע"א), כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. מכיון שמקבל עליו הכנעה ולקיים ציווי הבורא לשוב בשבת, לכן נעשה שותף למעשה בראשית, כמו כן המקבל עליו "הכנעה לדברי אשתו" גם אם חושב שאיננו מוצדק, אבל במטרתו למנוע פירוד זמני, הרי הוא משתתף עם עבודת הבורא שיושב ומזווג זיווגים.

עיקר ההשקפה הנ"ל יש ללמוד מדברי הבית הלוי (ע"ה פרשת בראשית) וז"ל:

דענין שבת הוא לידע מחדש העולם בכל רגע בריה חדשה ואין רגע הקודמת סיבה לרגע שלאחריה וכו', עכ"ל. הרי לן שכל מה שקיים בעוה"ז איננו עומד וקיים באמת, אלא שמתחדש בכל רגע ורגע ככריה חדשה. ולכן זה שעשתה המטרונה את השידוכים לפני רגע אינו מחייב כלל על הלהבא ואף לרגע²².

* **בענין** שידוכים, שמעתי בשם מרן הגרי"ז זצ"ל: הנה אנחנו רואים שהשתדלות אינה מועילה לשידוך, והיא לא באה אלא להרגיע את הנפש, והזיווג ממציאים לאדם כמציאה כבוא הזמן, עכ"ל²³. ופ"י הדבר הוא, ששידוכין הם כולו בחשבון שמימי.